

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید چمران اهواز

۹۲۳۶۰۰۸

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

عنوان :

حرامخواری و مصادیق آن در قرآن کریم

استاد راهنما:

دکتر سید یوسف محفوظی موسوی

استاد مشاور:

دکتر قاسم بستانی

نگارنده:

لیلا حیدری

(آذر ماه ۱۳۹۲)

تقدیم بہ:

«ساحت مقدس ولی عصر عجل اللہ تعالیٰ فرجہ الشریف»

تقدیر

پاس ندایی را که بر این بنده اش منت نهاد و توفیق را رفیق را بهم ساخت و رسالت این رساله را فرارویم قرار داد. و در طی این مسیر یاریم نمود. بدون شک، جایگاه و منزلت معلم، اهل از آن است که در مقام قدردانی از زحمت بی شائبی او، با زبان قاصد و دست ناتوان، چیزی بنکارم. اما از آنجایی که تحلیل از معلم، پاس از انسانی است که بدف و غایت آفرینش را تا همین می کند و سلامت امانت بانی را که بر دستش سپرده اند، تقصیرین. بر حسب وظیفه و از باب «من لم یسکر المنعم من المخلوقین لم یسکر الله عزوجل»، از «مدرسه مادر عزیزم»، این دو معلم بزرگوارم که عاشقان مویختند تا که ملائمت وجود و روشنگر را بهم بانند. در تمام عرصه های زندگی یار و یادری بی چشم داشت بر ایتم بوده اند.

و از استاد کالات و دبایست، جناب آقای «دکتر محموظی» که در کمال سحر، با حسن خلق و فروتنی، از پنج کلمی در این عرصه بر من دینخ نمودند و زحمت را بنهایی این رساله را بر عهده گرفته اند.

و از استاد برجسته «دکتر بهائی» که زحمت مشاوره این رساله را متقبل شدند؛ از استاد محترم، «دکتر مطوری» و از استادیار جنابم، سرکار خانم «دکتر شحی» و «دکتر شهابی» و از دیگر استادی محترم بخاطر تحمل رنج زحمت آموزش و تعلیم، و نیز پاکبختی به سؤالاتم؛ و از همربانی های بی دینخ برادر بزرگوارم؛ «رضا» و «سوزی» های برادر عزیزم «امید» و «فداکاری» های فراوان و محبت های خالصانه - سی «خواهرانم» و از دوستان عزیزم و از همه ی مسئولین و دست اندرکاران زحمکش و نگاه شهید چمران اهواز، به خصوص مسئولین و کارمندان دانشکده الهیات و از همه ی کسانی که مریادی نمودند و نفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه ی را بهم بودند...

کمال قدردانی و تشکر را دارم.

نام خانوادگی : حیدری	نام: لیلا	شماره دانشجویی: ۹۰۳۶۰۰۱
عنوان پایان نامه : حرامخواری و مصادیق آن در قرآن کریم		
استاد راهنما: دکتر سید یوسف محفوظی موسوی		
استاد مشاور: دکتر قاسم بستانی		
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: الهیات	گرایش: علوم قرآن و حدیث
دانشگاه: شهید چمران اهواز	دانشکده: الهیات و معارف اسلامی	گروه: علوم قرآن و حدیث
تاریخ فارغ التحصیلی: تعداد صفحه: ۱۵۰		
کلید واژه ها: حرامخواری، سُخْت، اَکْل مال به باطل، قرآن کریم		
<p>حرامخواری، به معنای کسب درآمد از راه های حرام و غیر شرعی می باشد، مانند: رشوه، کم فروشی، رباخواری و ... و خوردن در این واژه ترکیبی، یعنی هرگونه گرفتن و تصرف در مال چه برای پوشاک و تغذیه و چه ازدواج و مسکن، و نه فقط صرف غذا و خوراکی. همچنین، گرچه حرام می تواند هم خوراکی های ذاتاً حرام، مانند سگ، خوک و شراب و یا خوراکی هایی که به سبب عارضی حرام شده اند، مانند غذای زهرآلود و نیز حرام هایی که از راه کسب و کار و مبادله حرام می شود را شامل شود، اما در این پایان نامه تنها قسم سوم مقصود است، یعنی کسب مال از راه هایی مانند: دزدی، کم فروشی و غیره.</p> <p>بر اساس آموزه های دینی، مالی که از راه غیر شرعی به دست می آید، گرچه از نظر ظاهر به مانند مالی است که از راه شرعی به دست آمده؛ اما باطن و حقیقتی بسیار متفاوت دارد که در برخی آیات، پرده از چهره آن برداشته و حقیقت آن برای همگان عیان شده است. و به علت اهمیت چنین مسئله ای، قرآن کریم، برای هدایت جامعه ی بشری، در آیات مختلفی به مصادیق حرامخواری از جمله: رشوه، سرقت، خوردن مال یتیم، رباخواری و غیره اشاره نموده، و از تحصیل مال از این طریق به شدت نهی نموده است.</p> <p>حرامخواری از بدترین عوامل و زمینه های نابودی انسان می باشد. و به دلیل رواج چنین معضلی در جامعه، قرآن کریم در آیات متعددی با عبارت عام «اَکْل مال به باطل» بدان اشاره نموده است؛ سپس به تبیین مصادیق آن در پاره ای از آیات پرداخته است. اگرچه این ناهنجاری می تواند در نتیجه ی عواملی همچون: حرص و طمع و مال دوستی، بی عدالتی در اقتصاد جامعه و در نتیجه به وجود آمدن فاصله طبقاتی باشد؛ اما این پدیده ی شوم، در اجتماع نیز آثار و پیامدهای بسیاری را در بردارد که در زندگی دنیوی و اخروی بشر مفسد بسیاری را پدید آورده است؛ که می توان آنها را به آثار فردی، مانند: پلیدی نسل، سیاهی دل، تباهی عمل و غیره، و آثار اجتماعی، مانند: رکود اقتصادی، سلب امنیت اجتماعی، از بین رفتن فضائل و ... تقسیم کرد.</p> <p>پژوهش حاضر با این هدف نگاشته شده تا با تبیین حرامخواری و مصادیق آن در قرآن کریم و آثار مخرب آن، از چهره ی زشت حرامخواری پرده بردارد و میوه های ناخوشایند آن را معرفی کند.</p>		

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	فصل اول: کلیات تحقیق
۵	۱- تبیین مسئله
۵	۲- پرسش های تحقیق
۵	۳- فرضیات تحقیق
۶	۴- اهداف تحقیق
۶	۵- پیشینه ی تحقیق
۹	فصل دوم: حرامخواری و مصادیق آن در قرآن کریم
۱۰	الف- معنای لغوی «حرام»
۱۰	ب- معنای اصطلاحی «حرام»
۱۰	ج- حرامخواری
۱۱	نکوهش حرامخواری
۱۳	• مصادیق حرامخواری
۱۳	۱- کسب درآمد از راه ربا
۱۳	معنای لغوی «ربا»
۱۳	معنای اصطلاحی «ربا»
۱۴	تاریخ ربا و سبب پیدایش آن

۱۵	..... ربا در نظر اسلام
۱۶	..... فلسفه تحریم ربا
۱۶	..... کیفیت تشریح حرمت ربا در قرآن
۱۸	..... رباخواری در قرآن
۲۳	..... علل رباخواری
۲۴	..... منطق رباخواران
۲۵	..... نسبت جنون به شیطان در رباخواری
۲۵	..... اقسام ربا
۲۶	..... فرق بیع و ربا
۲۷	..... ادله ی تحریم ربا
۲۹	..... نتیجه گیری
۲۹	..... ۲- کسب درآمد از راه غناء
۲۹	..... معنای لغوی «غناء»
۳۰	..... معنای اصطلاحی «غناء»
۳۱	..... تاریخچه ی غناء و موسیقی
۳۲	..... غناء از دیدگاه قرآن کریم
۳۵	..... غناء و حرمت آن
۳۶	..... نتیجه گیری
۳۷	..... ۳- کسب درآمد از راه خیانت در امانت

۳۷	..... معنای لغوی «امانت»
۳۷	..... معنای اصطلاحی «امانت»
۳۷	..... چهره ی امانت در قرآن
۴۰	..... خیانت در امانت از دیدگاه قرآن
۴۲	..... انواع خیانت در امانت
۴۳	..... آثار و پیامدهای خیانت در امانت
۴۵	..... نتیجه گیری
۴۵	..... ۴- کسب درآمد از راه سرقت
۴۵	..... معنای لغوی «سرقت»
۴۶	..... معنای اصطلاحی «سرقت»
۴۶	..... سرقت در قرآن
۴۷	..... طرق اثبات سرقت
۴۷	..... شرایط وجوب حد سرقت
۴۸	..... شرایط مال سرقت شده
۴۹	..... کیفیت اجرای حد سرقت (قطع دست)
۵۱	..... نتیجه گیری
۵۲	..... ۵- سُخْت
۵۲	..... معنای لغوی «سُخْت»
۵۲	..... معنای اصطلاحی «سُخْت»

۵۳	..... دلالت سُخْت بر رشوه
۵۴	..... معنای لغوی «رشوه»
۵۴	..... معنای اصطلاحی «رشوه»
۵۵	..... پلیدی و حرمت رشوه در گفتار فقهای اسلام
۵۷	..... منشأ رشوه
۵۸	..... رشوه از دیدگاه قرآن
۶۲	..... اقسام رشوه و حکم آنها
۶۳	..... علل و انگیزه ای رشوه خواری
۶۵	..... دلایل حرمت رشوه
۶۸	..... فرق بین هدیه و رشوه
۶۸	..... حکم هدیه
۶۹	..... نتیجه گیری
۶۹	..... ۷- کسب درآمد از راه کم فروشی
۷۶	..... حقیقت کم فروشی
۷۶	..... کم فروشی و اثرات آن از نظر قرآن
۷۹	..... کم فروشی به عنوان یکی از مفاسد اقتصادی
۸۰	..... سزای کم فروشی
۸۱	..... نتیجه گیری
۸۱	..... ۸- کسب درآمد از راه احتکار و گرانفروشی

۸۲	..... معنای لغوی «احتکار»
۸۲	..... معنای اصطلاحی «احتکار»
۸۳	..... موارد احتکار
۸۴	..... روایت در مذمت احتکار
۸۶	..... نتیجه گیری
۸۷	..... ۹- کسب درآمد از راه خوردن مال یتیم
۸۷	..... معنای لغوی «یتیم»
۸۸	..... معنای اصطلاحی «یتیم»
۸۸	..... یتیم در قرآن
۹۳	..... نکوهش تجاوز به مال یتیم
۹۴	..... حقوق یتیمان
۹۷	..... نتیجه گیری
۹۸	..... ۱۰- کسب درآمد از راه قمار
۹۸	..... مفهوم قمار
۹۸	..... قمار در قرآن
۹۹	..... اقسام قمار و احکام آن
۱۰۰	..... دلایل حرمت قمار
۱۰۲	..... نتیجه گیری
۱۰۳	..... ۱۱- کسب درآمد از راه فحشاء و بی عفتی

۱۰۳	.....	معنای لغوی «فحشاء»
۱۰۳	.....	معنای اصطلاحی «فحشاء»
۱۰۳	.....	اشاعه ی فحشاء در قرآن
۱۰۵	.....	اقسام اشاعه ی فحشاء
۱۰۵	.....	راهکار مقابله با اشاعه ی فحشاء
۱۰۶	.....	نتیجه گیری
۱۰۷	.....	فصل سوم: آثار حرامخواری در اجتماع
۱۰۹	.....	آثار حرامخواری
۱۰۹	.....	الف- آثار فردی
۱۱۰	.....	سیاهی دل
۱۱۱	.....	پلیدی نسل
۱۱۲	.....	کم ارزش شدن نماز
۱۱۴	.....	عذاب اخروی و استحقاق لعنت
۱۱۷	.....	تباهی عمل
۱۱۹	.....	حرام جلوی حلال را می گیرد
۱۲۱	.....	لأبالگیری و عیاشی
۱۲۳	.....	عدم پذیرش انفاق
۱۲۴	.....	ب- آثار اجتماعی
۱۲۵	.....	سلب امنیت اجتماعی

۱۲۶	..... رکود اقتصادی و رواج بی بند و باری
۱۲۸	..... از بین رفتن فضایل
۱۳۰	..... هلاکت اجتماع
۱۳۳	..... • نتیجه گیری
۱۳۶	..... • منابع

مقدمه

جامعه ی بشری نیازهای متنوعی دارد و منابع تولید نیز کمیاب می باشد. و از آنجا که بشر نمی تواند به تنهایی کلیه ی مایحتاج خود را فراهم سازد. لذا هر کس از افراد یک جامعه می کوشد تا برای تأمین مخارج زندگی خود از راه های مختلفی کسب درآمد کند. و نیاز به غذا از جمله امور فطری و غریزی انسان است. آنچه از اهمیت ویژه ای برخوردار است، این است که این نیاز چگونه و از چه راهی برآورده می شود؟ چرا که این نیاز و عواملی که رسیدن به آن را میسر می سازد، سرنوشت بسیاری از افراد را تغییر داده است.

آنچه از روایات و آیات متعدد در قرآن مجید و منابع روایی برداشت می شود مشروعیت لقمه و کسب در سعادت یا شقاوت معنوی انسان است؛ به صورتی که کسب حرام و لقمه حاصل از آن، کلید هر بدی و گمراهی است و کسب روزی حلال، بزرگترین عبادت و راه سعادت اخروی شمرده شده است. لقمه حرام، نابود کننده سایر اعمال نیک انسان نیز می باشد؛ به طوری که می بینیم افرادی که با کوهی از اعمال صالح در قیامت فقط به سبب لقمه حرام اهل آتش خواهند شد. است. مال حرام، به سبب آنکه تاثیر شگرف منفی در زندگی بشر دارد، یکی از مباحث مهم در فقه زندگی است. احکام بسیاری در منابع اسلامی برای تبیین این مهم وجود دارد؛ چرا که انسان باید در این حوزه بیشترین توجه و دقت را داشته باشد تا زندگی پاک و سالمی در دنیا داشته و مسیر کمالی خود را به خوبی ببیند. کسانی که دنیاگرا هستند، به مال و منال دنیا دل می بندند و می کوشند تا از هر راهی هرچند نامشروع آن را به دست آورند، و گاه در لباس دین و مذهب، به توجیه می پردازند تا مال حرام را برای خود حلال و مشروع سازند.

در اسلام، درآمدهای اقتصادی را می توان به سه دسته تقسیم کرد: حلال، حرام و مشکوک؛ درآمد حلال آن است که از راههایی که اسلام آنها را مجاز شمرده است به دست آید، مثل: زراعت، تجارت، حرفه و صنعت، ارث، بخشش و غیره. درآمدهای حرام آنهایی هستند که اسلام به طور صریح آنها را حرام شمرده و پیروان خویش را از آنها منع کرده است. و درآمدهای مشکوک به آنهایی گفته می شود که مشروعیت یا ممنوعیت آن روشن نیست.

بنابراین، با توجه به سخن رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که فرمود: «إِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى، وَ حِمَى اللَّهِ فِي الْأَرْضِ مَحَارِمُهُ»^۱ هر پادشاهی قرقگاهی دارد، و قرقگاه خدا در زمین محرمات اوست.» باید گفت کارهای حرام، مانند منطقه‌ی ممنوعه‌ی ای است که ورود به آن نافرمانی و شکستن قرق الهی محسوب می‌شود، و در به دست آوردن روزی هم داد و ستدهای حرام، قرق و مرز است که باید محترم شمرده شود. درآمدی هم که از راه داد و ستدهای حرام به دست می‌آید، نامشروع و غیر قابل مصرف است.

درآمدهای حرام همه از نظر اسلام خبیث اند و باعث فساد اخلاق می‌شوند. اما در خبثات درجاتی دارند. بعضی، از پلیدی بیشتر و اثرات کشنده تری در از بین بردن فضیلت‌های انسانی برخوردارند و برخی کمتر؛ به طور مثال، کم فروش و رباخواری هر دو از درآمدهای حرام محسوب می‌شوند، ولی پلیدی آنها یکسان نیست. رباخوار از نظر قرآن کریم، حکم محارب با خدا را دارد. (بقره: ۲۷۹) ولی درباره‌ی کم فروشان به ترساندن و سرزنش آنها بسنده کرده است. (مطففین: ۱).

به این ترتیب، حرامخواری از جمله مسائل مهمی است که قرآن کریم با واژه‌های عام «سُخْت» و «أَكَلَ مَالًا بَاطِلًا» از آن سخن به میان آورده، سپس در آیات متعددی به تبیین مصادیق مختلف آن که عبارتند از: درآمد حاصل از قمار، دزدی، کم فروشی، ربا، رشوه، فحشاء و همه‌ی کارهایی که موجب سود برخی و زیان برخی دیگر شود پرداخته است. مراد از خوردن مال حرام، مطلق است، چه برای خوردن و آشامیدن باشد، یا برای پوشاک و مسکن و غیره، یا اینکه آن را تصرف کرده، مصرف نکند. در روایات نیز در ذیل واژه «سُخْت» مصادیق خاصی را بیان نموده‌اند. بنابراین، پژوهش حاضر با عنوان «حرامخواری و مصادیق آن در قرآن کریم» با در نظر گرفتن آیات قرآنی به بررسی مصادیق حرامخواری در قرآن پرداخته و در سه فصل تدوین شده است.

---

۱ - الحر العاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، چاپ ۱۴۱۴، مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام لإحياء التراث، قم، ج ۱۸، ص ۱۲۵.

در فصل اول، کلیات، که شامل؛ تبیین مسأله، پرسش‌ها، فرضیات، اهداف و پیشینه‌ی تحقیق می‌باشد. در فصل دوم با عنوان «حرام‌خواری و مصادیق آن در قرآن کریم»، هر یک از مصادیق حرام‌خواری، همانند: کم‌فروشی، سرقت، رباخواری، سُحت و رشوه، و .... و با استفاده از آیات قرآنی تبیین گردید.

در فصل سوم نیز با توجه به اینکه این ناهنجاری در جامعه آثار مخربی را در پی داشته، در این فصل با عنوان «آثار حرام‌خواری در اجتماع» ذکر شده است. در پایان، ذکر این نکته ضروری است که در طی فصول از پرداختن به مباحث فقهی، جز در مواردی معدود، اجتناب گردید و تنها آیات قرآن در هر بحث از نظر لغوی، تفسیری، معنایی مورد مطالعه قرار گرفته است.

فصل اول

کلیات تحقیق

تبیین مسأله

موضوع این پژوهش، بررسی معضل حرامخواری و بیان مصادیق آن از دیدگاه قرآن و آثار آن در اجتماع می باشد.

در ابتدا، از واژه ی حرامخواری دو معنای متفاوت متصور می شود:

۱- حرامخواری به معنای خوردن چیز حرام ۲- حرامخواری به معنای کسب درآمد از راه حرام؛ اما آن چه در این پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت، حرامخواری در معنای دوم می باشد. بنابراین، مراد از حرامخواری، گرفتن یا تصرف مطلق آن از طریق نامشروع است؛ درآمدهایی که از راههای نامشروع به دست می آید عبارت است از: خوردن مال یتیم، رباخواری، رشوه خواری، سرقت و کم فروشی و ... می باشد.

این پژوهش به بررسی مصادیق حرامخواری از نگاه قرآن و آثار آن در اجتماع می پردازد.

پرسش های تحقیق

۱ - حرامخواری از نظر قرآن کریم چیست؟

۲ - مصادیق حرامخواری از دیدگاه قرآن کریم کدامند؟

۳-آثار حرامخواری در اجتماع کدامند؟

فرضیات تحقیق

۱ - قرآن کریم به مسئله ی حرامخواری با واژه ی «سُخْت» و در برخی آیات نیز به مصادیق آن با واژگان خاص پرداخته است.

۲- مصادیقی همچون، رباخواری، رشوه خواری، خوردن مال یتیم، سرقت و کم فروشی و... از جمله راه هایی برای کسب درآمد از راه حرام و تضییع حق دیگران می باشد که در قرآن کریم به آن ها اشاره شده است.

۴ - از آثاری که این پدیده ی شوم می تواند در زندگی انسان و در اجتماع بر جای بگذارد، پلیدی نسل و تباهی اعمالی از جمله نماز و دعا می باشد. زیرا لقمه ی حرام او را از این فیض الهی محروم می نماید و در نهایت او را مشمول عذاب اخروی می سازد.

اهداف تحقیق

با توجه به اهمیت کسب درآمد و تأثیر آن در حیات فردی و اجتماعی، و از آنجا که مال حرام آثار مخربی بر فرد و جامعه می گذارد. و نیز برجسته نمودن خطرات نابود کننده و گمراه کننده ی لقمه حرام و زمینه سازی آن برای سقوط انسان در ضلالت و جهنم، و همچنین تأکیدات فراوان قرآن کریم و روایات بر عدم تصرف در حقوق دیگران و پرهیز از حرامخواری و نیز سالم سازی جامعه از طریق درآمدهای حلال و گسترش امنیت در اجتماع از این طریق، شناخت مصادیق حرامخواری و آثار مخرب آن در اجتماع جهت رفع این معضل ضرورت می یابد.

اهداف این پژوهش عبارتند از:

- ۱ - مصادیق حرامخواری در قرآن کریم کدامند.
- ۲ - شناخت آثار حرامخواری که در اجتماع منعکس شده است.

پیشینه ی تحقیق

در کتاب های تفسیری همچون، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، المیزان فی تفسیر القرآن به مسئله حرامخواری از جنبه اقتصادی پرداخته و مصادیق آن را از جهت ضررهای مالی که به فرد و جامعه وارد کرده، بررسی نموده اند. و همچنین در دیگر تفاسیر، مانند: روح البیان و فی ظلال القرآن و کتابهای اخلاقی، مانند: معراج السعاده از ملا احمد نراقی و گناهان کبیره از عبدالحسین دستغیب

که به جنبه های اخلاقی این معضل و آثاری که بر روح و روان انسان بر جای می گذارد، پرداخته شده است.

از جمله دیگر کتب اخلاقی در این زمینه عبارتند از: انسان و قرآن اثر محمد صادق رجحان، مبانی اخلاقی اثر محمد رحیم نوری، آداب تجارت و کسب حلال اثر ابراهیم بن محمد ابوحنیفه، تهذیب نفس اثر علی بحرینی دشتی، جهاد با نفس اثر محمد بن حسین حر عاملی که در زمینه ی حرام و درآمدهای حرام می باشد.

تحقیقات انجام شده در این زمینه نیز عبارتند از: «فعالیت های اقتصادی حرام در فقه شیعه» اثر حسین احمدی (۱۳۸۹)، ماهنامه ی مبلغان، بی جا، «رشوه ی غیر مالی» اثر علی اکبر ایزدی فرد (۱۳۸۶)، فصلنامه مقالات و بررسیها، بی جا، «مبانی فقهی غناء و موسیقی از دیدگاه قرآن کریم» از محمد جواد حیدری (۱۳۸۳)، فصلنامه ی مقالات و بررسیها که به غناء و موسیقی از جنبه ی فقهی پرداخته است. «جستاری در باره موسیقی و معیارهای آن در اسلام» اثر حجت الاسلام دکتر حمید فغفور مغربی (۱۳۸۶)، فصلنامه هنرهای زیبا، «عوامل ابتلا به لقمه حرام» اثر محمدمهدی فجری (۱۳۸۹)، ماهنامه مبلغان، «موسیقی در اسلام و طب» اثر محمدرضا نورمحمدی (۱۳۸۹)، فصلنامه طب و تزکیه، «درآمدی بر اقتصاد اسلامی» اثر پژوهشگران دفتر هماهنگی حوزه و دانشگاه (۱۳۶۳)، در راه حق، بی جا، «طرح تحلیلی اقتصاد اسلامی» اثر منوچهر بناء نظریور (۱۳۶۷)، بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، مشهد، که به ذکر مصادیق راه های حرام کسب مال پرداخته اند و به بررسی جنبه های اجتماعی و اثرات و مضرات آن، توجه نشده است.

«رشوه خواری و پیامدهای آن» نوشته ی محمد آصف عطائی (فصلنامه ی مبلغان، ۱۳۸۵، شماره ۷۹) که با ذکر آیات و روایاتی به بیان عوامل، پیامدها و راه حل های آن اشاره نموده است. مقالات دیگری نیز به بررسی هر کدام از مصادیق نظیر «حکمت تحریم ربا در اندیشه های فقهی امام خمینی (ره)»، مقاله ی «تطفیف» نوشته ی سید محسن خرازی (فصلنامه ی فقه اهل بیت، شماره ۳۹-۴۰) که به موضوع کم فروشی از دیدگاه فقهی- حقوقی پرداخته، «ربا در بانک های دولتی» اثر سید عباس موسویان (نشریه فقه و اصول، ۱۳۸۰، شماره ۲۷ و ۲۸)، «مبانی حرام بودن

ربا» اثر محمد هادی معرفت (فقه و اصول، ۱۳۷۹، شماره ۲۵ و ۲۶)، مقاله ی «أكل مال به باطل در بینش شیخ انصاری» نوشته ی اسماعیل اسماعیلی (نشریه فقه و اصول، ۱۳۷۳، شماره ی ۱)، «انواع بانکهای بدون ربا» اثر سید عباس موسویان (نشریه ی اقتصاد، ۱۳۸۲، شماره ۱۱)، مقاله ی «در آمدی بر اقتصاد اسلامی»، اثر سید عبد الکریم موسوی اردبیلی (نشریه ی علوم انسانی، ۱۳۷۴، شماره ۱)، «رویکردی اقتصادی به شیوع فساد مالی در کشور» اثر حسن دادگر (نشریه ی اقتصاد، ۱۳۸۲، شماره ۱۱)، که هر کدام به بررسی بعدی از ابعاد مسأله پرداخته و با بیان عوامل و راهکارها می تواند در این پژوهش راهگشا باشد.

بنابراین، پژوهش مورد نظر پیشینه ی مستقلی نداشته و آن چه در این پژوهش مورد تحقیق و کاوش قرار خواهد گرفت بررسی «مصادیق حرامخواری» از دیدگاه قرآن کریم می باشد.